

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
“ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ”

03035, м. Київ, вул. Митрополита Василя Липківського, 36, тел.: (044) 248-91-14, факс: (044) 248-91-14

27.07.2020 22.1/10-1499

На № _____ від _____

Ректорам (директорам) обласних
інститутів післядипломної
педагогічної освіти, Київського
університету імені Б.Грінченка

Щодо наказу Міністерства
освіти і науки України
від 12.08.2014 № 931

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.08.2014 № 931 «Про проведення щорічного Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек» в Україні з 01 по 31 жовтня 2020 року буде проведено Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек.

Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» спільно з Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського розроблено рекомендації щодо проведення у 2020 році Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек під гаслом «Шкільна бібліотека та екологічна просвіта учнів», що додаються.

Додаток: методичні рекомендації на 15 стор.

Перший заступник директора

Ю. І. Завалевський

Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
Національна академія педагогічних наук України
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ У 2020 РОЦІ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО МІСЯЧНИКА ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕК

З 1 по 31 жовтня в рамках Міжнародного місячника шкільних бібліотек започатковано щорічне проведення Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек (наказ МОН України від 12.08.2014 № 931).

Глобальна екологічна криза, в умовах якої ми живемо, є наслідком впливу багатьох чинників і насамперед споживацького підходу до природи. Але є ще одна, чи не найсуттєвіша причина екологічної кризи, – це глибоке падіння духовності та моралі, низький рівень екологічної освіти і виховання, загалом екологічної культури переважної більшості мешканців планети. Зважаючи на це, підготовка громадян із високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості та культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи має стати одним з найпотужніших важелів у розв'язанні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України.

Здійснення заходів із розв'язання такої важливої й складної державної проблеми ґрунтується на Концепція екологічної освіти в Україні (Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України № 13/6-19 від 20.12.2001), яка передбачає чітку структуру формування екологічної освіти, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення. У ній виокремлено два основних напрями освіти – формальний і неформальний. Перший напрям – формальна освіта – охоплює всі ланки загальної системи освіти, які існують в Україні: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна. Другий напрям – неформальна освіта – має просвітницький характер і передбачає формування екологічної культури через засоби масової інформації, громадські екологічні об'єднання, бібліотеки тощо. З огляду на це екологічна освіта і виховання дітей та учнівської молоді є одним із найважливіших завдань шкільної бібліотеки. Формування в учнів глибоких переконань у необхідності природоохоронної діяльності зумовлено нагальною потребою української держави в екологічно грамотних громадянах із високим рівнем екологічної

культури. Екологічна культура учнів визначається відповідальним ставленням до природи і передбачає наявність глибоких знань про навколишнє середовище та засоби його захисту, екологічний стиль мислення, уміння й досвід розв'язання екологічних проблем, безпосередню участь у природоохоронній діяльності.

Шкільна бібліотека як структурний підрозділ закладу загальної середньої освіти і важливий складник його освітнього простору посідає важливе місце у системі екологічного виховання учнів. Головними пріоритетами її діяльності є виховання екологічної свідомості, екологічної культури молодих громадян України. Серед різноманітних форм роботи шкільної бібліотеки з формування екологічної культури дітей та учнівської молоді важливе місце займають комплексні заходи з популяризації екологічних знань. В організації масових заходів використовують мультимедійні технології, супроводжують виступи демонстрацією слайдів і відеофільмів, що дає можливість молоді краще засвоювати інформацію.

Шкільні бібліотеки постійно шукають нові форми роботи, які допомагають вихованню творчих особистостей, розвитку екологічної культури сучасних учнів. Для того, щоб організувати цю роботу ефективно, бібліотека повинна постійно вивчати інформаційні потреби користувачів у екологічній тематиці, формувати інформаційні ресурси з екології та суміжних наук, організовувати обслуговування запитів користувачів на основі сучасних інформаційних технологій. Не менш важливою є екологічна освіта бібліотекарів, їх професійна підготовка до розв'язання зазначених вище завдань. Адже це дасть можливість бібліотекарям здійснювати роботу з екологічної просвіти в бібліотеці з усвідомленням основних проблем науки, з використанням знань джерел інформації та вміння формувати інформаційні потреби читачів у тісному контакті з учасниками освітнього процесу.

Задля сприяння реалізації зазначених проблем цьогорічний Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек відбуватиметься під гаслом *«Шкільна бібліотека та екологічна просвіта учнів»*.

Головна мета Всеукраїнського місячника – привернення уваги до екологічних проблем і активізація роботи бібліотеки з екологічної просвіти підрастаючого покоління спільно з учасниками освітнього процесу.

У місячнику братимуть участь шкільні бібліотекарі, представники обласних державних адміністрацій, органів управління освітою, директори закладів освіти, методисти з бібліотечних фондів, громадські організації. До проведення масових заходів також доцільно залучати працівників районної інспекції державної екології та природних ресурсів, керівників підприємств, фахівців-екологів, санітарних лікарів, викладачів закладів освіти, журналістів радіо, телебачення, газет, громадських діячів.

Загальний науково-методичний супровід організації та проведення Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек здійснюватимуть Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України та головний координаційний науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України.

Результати місячника висвітлюватимуться на Всеукраїнському вебінарі.

Кращі матеріали з досвіду роботи шкільних бібліотекарів відповідно до заявленої тематики (презентації, відеоролики, буктрейлери) розміщуватимуться на порталі Державної науково-педагогічної бібліотека України імені В. О. Сухомлинського на сторінці «Бібліотечному фахівцю» (рубрика «Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек»).

Інформацію про проведені заходи та матеріали надсилати до Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського до 20 листопада 2020 року на електронну адресу: metodist08@i.ua.

РЕКОМЕНДОВАНІ ЗАХОДИ В РАМКАХ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО МІСЯЧНИКА ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕК

Рекомендуємо методистам з бібліотечних фондів, бібліотекарям закладів загальної середньої освіти спільно з педагогічними колективами, батьками та іншими громадськими організаціями провести змістовну роботу щодо організації в рамках Всеукраїнського місячника заходів, які сприятимуть створенню комплексної системи екологічної просвіти, формуванню екологічної культури дітей та учнівської молоді.

НА ОБЛАСНОМУ (МІСЬКОМУ) РІВНІ:

- ✓ *конференції*: «Природа – колыска людства, її дім і світ», «Екологічна освіта – основа третього тисячоліття», «Екологія та загальнолюдські цінності», «Екологія – глобальна проблема сучасності»;
- ✓ *семінари*: «Екологія рідного краю: на перехресті думок», «Що таке екологічна культура», «SOS, SOS, SOS! Планета Земля в небезпеці»;
- ✓ *панельні дискусії*: «Що ми залишимо нащадкам», «Забруднення довкілля і здоров'я людини»;
- ✓ *круглі столи*: «Екологія: тривоги та надії», «Що робити кожному для порятунку Землі», «Екологія краю: на перехресті доріг»;
- ✓ *тренінги*: «Екологія і ми»;
- ✓ *відкритий марафон*: «Мій голос на захист планети Земля»;
- ✓ *огляд-конкурс роботи шкільних бібліотек з екологічного виховання*: «Формування екологічного світогляду читачів»;

- ✓ *конкурси творів з екологічної тематики*: «Що таке екологічна катастрофа?», «В долі природи – наша доля», «Екологічний портрет рідного краю», «Серце землі у наших долонях», «Екологічною стежкою по рідному краю»;
- ✓ *флешмоби (відеофлешмоби)*: «За чисте довкілля», «Земля у нас одна», «Діти. Екологія. Майбутнє».
- ✓ *екологічні акції*: «Рятуймо землю!», «Земля на долонях турботи», «Допоможи місту стати чистим», «Природа просить порятунку» (десант з прибирання навколишнього середовища від сміття).

У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

- ✓ *круглі столи*: «Що ми залишимо нащадкам», «Нас збрала одна турбота», «Шлях до збереження біосфери та здоров'я людей»;
- ✓ *бесіди*: «Милосердя до природи і людини», «За сторінками Червоної книги», «Природа вчить та виховує», «Попіл Чорнобиля в наших серцях», «Тривоги рідного краю», «Правила поведінки на природі»;
- ✓ *День екологічної культури*: «Екологія і закон», «Екологія душі», «Людина і природа: правила гри», «Віконце в екосвіт»;
- ✓ *День краєзнавства*: «Шумлять дерева мого краю»;
- ✓ *дитячі ранки*: «Я буду природі другом», «Любити природу – означає любити свою Батьківщину», «Ми всі господарі природи, тож бережімо її вроду», «Заглянь у природу»;
- ✓ *екологічну годину*: «Ми – друзі природи», «Чиста водиця – світу цариця», «Ліси – легені планети», «Екологія. Природа. Я»;
- ✓ *літературні вечори*: «Природа – муза видатних людей», «Торкнись краси природи серцем», «Я бережу твою природу, бо в мене, земле, ти одна», «Рідного краю запахи й звуки в серці лишають щастя сліди», (з використанням художніх творів письменників, які пишуть про природу, наприклад, твори В. Сухомлинського, Л. Українки, Т. Шевченка, М. Рильського, Л. Костенко, Б. Олійника, І. Драча, Ю. Мушкетика та ін.);
- ✓ *читацький марафон*: «Екологія в художній літературі», «Про природу думи вічні», «Природа – це книга, яку треба читати серцем»;
- ✓ *екологічне свято*: «Земля – наш спільний дім», «За нас ніхто планету не врятує», «Природи світ, як музика – чарівний», «Краса землі моєї України»;
- ✓ *екологічні акції*: «Повернемо Землі всі веселкові кольори», «Одна пальчикова батарейка забруднює природу на півстоліття», «Друге життя

непотрібних речей», «Зелена ялинка – жива голочка» (майстер-клас з виготовлення ялинок і прикрас новорічного свята).

- ✓ *конкурс ерудитів*: «Цілющі скарби матінки-Землі»,
- ✓ *фотоконкурс*: «Квіти навколо нас», «Лісова казка», «Природа та фантазія», «У світі дивовижної природи», «Шедеври вечірнього сонця» (створення віртуальної фотогалереї читачів);
- ✓ *фотовернісаж*: «Бринить природи мова кольорова»;
- ✓ *конкурс віршів*: «Про природу тихим словом», «Природа у поезії»;
- ✓ *конкурс малюнків*: «Планета в руках у дітей», «Земля радіє від краси», «Природа очима дітей», «У долі природи – наша доля»;
- ✓ *підготовка відеороликів та презентацій*: «Рідне місто (село, район) – через призму екології», «Збережімо нашу планету зеленою і квітучою»;
- ✓ *яблуневу вікторину*: «Я люблю яблуко!» (до Дня яблука, який відзначається 21 жовтня) – конкурс знавців яблучних фразеологізмів, легенд та міфів з цієї тематики.
- ✓ *екологічну гру-подорож*: «Цікаве у звичайному», «Подорожуємо тваринним світом», «Вони живуть, ростуть поруч з нами», «Подорож до зеленої аптеки», «Казка вчить, як з природою дружить»;
- ✓ *екологічні вікторини*: «Про гриби нічого не знаєш, що ж у лісі ти шукаєш», «Чи знаєте ви екологічні прикмети?»;
- ✓ *екологічний брейн-ринг*: «Подорож в країну Флорію», «Екологія і здоров'я», «Знай, люби, бережи», «У природи жива душа»;
- ✓ *екологічні подорожі*: «Барви осені», «Казковий світ природи», «Земля – наш дім», «За здоров'ям – до матінки-природи», «Пригоди в зеленому царстві» (екскурсія в природничі музеї, подорожі на природу, відвідування парків);
- ✓ *ярмарок солідарності*: продаж саморобок читачів, придбання літератури (екологічної тематики) на зароблені кошти, виставка нової літератури;
- ✓ *інтерактивний кардмейкінг*: виготовлення листівок, присвячених Всеукраїнському місячнику шкільних бібліотек;
- ✓ *День бібліотворчості*:
 - робота *екомайстерні* – «Екологічний дизайн» (створення власними руками фігурок птахів, тварин, квітів з пластиліну, тканини, солоного тіста, бісеру, глини, дерева та інших природних матеріалів, саморобок з паперу (витинанка, декупаж, аплікація, оригамі, колаж, квілінг, пап'є-маше);
 - *майстер-класи*: «Пластикові пляшки: матеріал для творчості», «Веселі ідеї», «Природа над усе», «Декор з дисків», «Дитячі екосправи»;

- ✓ *підготовка рекламно-іміджевої продукції екологічного змісту*: плакатів, листівок;
- ✓ *Нон-стоп*: (non-stop – у перекладі з англійської означає той, що іде без зупинки) цикл заходів заявленої тематики протягом дня на перервах між уроками:
 - *буккросинг з літератури екологічної тематики*: «Передай книжку другу», «Вільна книжка – у вільне читання»;
 - *смайл-опитування*: «Що таке екологічна культура», «Які екологічні проблеми України ви знаєте?», «Що робити кожному для порятунку Землі»;
 - *флешмоби (відеофлешмоби)*: «Екологія. Книга. Бібліотека», «Бібліотеки – за чистою землею, повітрям і водою, за чистою душею і розумом народу»;
 - *екологічний паркан*: протягом дня в бібліотеці на імprovізованому паркані учні і вчителі розміщують короткі інформаційні повідомлення, вислови, малюнки, фотографії, які відповідають тематиці Всеукраїнського місячника);
 - *інноваційна виставка-контраст* «Світ очима еколога»;
 - демонстрація екологічних відеороликів;
- ✓ *опитування або анкетування користувачів*: анкета – «Довкілля і я» (приклади питань для анкети: Що ти зробив і що міг зробити корисного для захисту природи? Який свій вчинок ти вважаєш найгіршим у ставленні до природи? Що, на твою думку, люди могли б зробити корисного для охорони навколишнього середовища?);
- ✓ *підготовку й розповсюдження тематичних рекомендаційних списків* (у вигляді буклетів, закладок), що інформуватимуть про літературу з екологічної тематики;
- ✓ *організація тематичних виставок*:
 - для учнів молодших класів: виставка-подорож «Блакитні очі Батьківщини»; виставка-колаж «Планета Земля очима дітей», виставка-панорама «Віконце в природу», виставка цікавих фактів про птахів «Свій край – кожній пташині рай».
 - для учнів старших класів: виставка-застереження «Живої природи душа промовляє», виставка-нагадування «Полинове причастя України», виставка-заклик «Землянам – чисту планету», виставку-експозицію «Природа очима художника» (демонстрація репродукцій картин видатних художників);

- ✓ *формування тематичних папок з екологічної тематики: «Екологічний портрет рідного краю», «Жити в гармонії з природою», «Це цікаво знати», «Екологія і людина»;*
- ✓ *зустрічі з цікавими особистостями, що сприяють розширенню екологічного світогляду читачів, співпрацюють з осередками Всеукраїнської екологічної Ліги, Партією зелених, різними екологічними рухами, еколого-натуралістичними центрами та об'єднаннями;*
- ✓ *розміщення на інформаційному стенді закладу освіти, сайті (блззі) бібліотеки матеріалів з теми Всеукраїнського місячника;*
- ✓ *відзначення кращих читачів бібліотеки, які долучилися до організації та проведення місячника;*
- ✓ *організація роботи екологічного клубу «Джерело», «Зелена варта», «Клуб екоагентів»;*
- ✓ *створення нової моделі бібліотечного простору, сконструйованого за законами екодизайну;*
- ✓ *поповнення фонду шкільної бібліотеки актуальною літературою екологічної тематики, зокрема енциклопедичними та довідковими виданнями, навчальними посібниками (наприклад, «Екологічна енциклопедія» у 3 т., «Екологія», «Екологія довкілля», «Екологічне право України», «Основи екології», «Природа рідного краю», «Червона книга України»), науково-пізнавальною та художньою літературою, а також періодичними виданнями «Бібліотека Всеукраїнської екологічної ліги», «Довкілля та здоров'я», «Екологічна газета», «Екологічний вісник», «Екосфера», «Колосок», «Паросток», «Яблунька», «Юний натураліст».*

Вибір оптимальних і ефективних форм, методів екологічної роботи в бібліотеках закладів загальної середньої освіти здійснюється з урахуванням вікових, індивідуально-психологічних особливостей юних користувачів.

З метою поширення інформації про Всеукраїнський місячник методисти з бібліотечних фондів можуть розмістити на сайтах обласних державних адміністрацій інформацію про проведені заходи, матеріали щодо кращого досвіду роботи шкільних бібліотек й подати їх для публікації в науково-методичні часописи «Шкільна бібліотека плюс», «Шкільна бібліотека», «Шкільний бібліотекар».

Активна участь шкільних бібліотекарів усіх областей України у Всеукраїнському місячнику *«Шкільна бібліотека та екологічна просвіта учнів»* сприятиме консолідації зусиль шкільних бібліотек України в актуалізації таких питань:

- виховання у юних читачів відповідальності за стан навколишнього середовища;

- виховання в школярів розуміння сучасних проблем навколишнього середовища й усвідомлення їх актуальності для всього людства, своєї країни і рідного краю, особисто для себе;
- формування у дітей потреби в спілкуванні з природою, засвоєння норм відповідальної поведінки щодо її збереження;
- засвоєння дітьми та підлітками народних традицій у взаємовідносинах людини з природою;
- залучення учнівської молоді до природоохоронної діяльності.

Шкільна бібліотека і екологічна просвіта *рекомендаційний список літератури*

Розділ 1. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів

1. **Акопян, В. Г.** Екологічна культура особистості : підручник / Валерій Григорович Акопян. – Херсон : Вид. Грінь Д. С., 2014. – 395 с.
2. **Анацька, Н. В.** Екологічна освіта: знання і життєво-ціннісні орієнтації сучасної людини : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / Анацька Наталія Василівна ; Ін-т вищ. освіти НАПН України. – Київ, 2016. – 20 с. – Текст автореферату представлено також в інтернеті: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Anatska_30.06.2016_avtoref.pdf.
3. **Джура, Н.** Організація екоосвітньої діяльності для сталого розвитку в умовах загальноосвітньої школи / Наталія Джура // Вісн. Львів. ун-ту. Серія педагогічна. – 2019. – Вип. 34. – С. 52–62. – Бібліогр.: 23 назви. – Текст статті представлено також в інтернеті: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/10573>.
4. **Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях :** (наук.-метод. посіб. для вчителів) / за ред. О. І. Бондаря ; М-во екології та природ. ресурсів України, Держ. екол. акад. післядиплом. освіти та упр. – Херсон : Вид. Грінь Д. С., 2015. – 228 с. – (Екологічна бібліотека вчителя). – Текст видання представлено також в інтернеті: <https://dea.edu.ua/img/source/24122015.pdf>.
5. **Колонькова, О. О.** Взаємодія школярів із природним середовищем у контексті сталого розвитку суспільства / О. О. Колонькова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пробл. виховання. – 2016. – Вип. 20, кн. 1. – С. 233–242. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20\(1\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20(1)_24).

У статті підкреслено роль освіти в інтересах сталого розвитку суспільства, яка постійно зростає. Акцентовано увагу на положеннях міжнародних документів щодо освіти в інтересах сталого суспільного розвитку, які актуалізують взаємодію людини з природним середовищем. Проаналізовано сутність понять „взаємодія”, „природне середовище”, „взаємодія з природним середовищем” та „взаємодія школярів із природним середовищем”. З’ясовано умови, за яких можливе формування екологічно доцільної взаємодії школярів із природним середовищем; визначено критерії та показники такої взаємодії.

6. **Конта, Р. М.** Екологічна культура / Р. М. Конта // Енциклопедія сучас. України / Нац. акад. наук України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України. – Київ, 2009. – Т. 9 : Е–Ж. – С. 43–44. – Текст статті представлено також в інтернеті: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18680.
7. **Курс №8 Екологія** [Електронний ресурс] / Освіт. хаб м. Києва в партнерстві з Асоц. інновац. та цифр. освіти ; лектори: Зубков Віталій, Бобровицький Андрій, Бурковський Олексій // Освітній хаб міста Києва: територія нових можливостей для кожного : [соц. інновац. проект] / Деп. освіти і науки Київ. міськдержадміністрації спільно із Асоц. інновац. та цифр. освіти. – Електрон. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <https://eduhub.in.ua/courses/kurs-8-ekologiya>, вільний (дата звернення: 12.06.2020). – Назва з екрана.
8. **Лук'янова, Л. Б.** Екологічна освіта у професійно-технічних навчальних закладах: теоретичний і практичний аспекти : монографія / Лариса Борисівна Лук'янова ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ : Міленіум, 2006. – 252 с.: рис. – Бібліогр.: с. 229–249.
9. **Пащенко, О. В.** Формування екологічного світогляду підлітків в умовах дитячих природоохоронних об'єднань / О. В. Пащенко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пробл. виховання. – 2014. – Вип. 18, кн. 2. – С. 127–134. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2014_18\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2014_18(2)_17).
- У статті розглянуто теоретичні та прикладні аспекти процесу формування екологічного світогляду підлітків в умовах діяльності дитячої громадської організації „Екологічна варта”. Обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості екологічного світогляду, розроблені в межах експериментального дослідження.*
10. **Пруцакова, О. Л.** Сутність і педагогічні умови екологізації освітнього простору / О. Л. Пруцакова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пробл. виховання. – 2017. – Вип. 21, кн. 2. – С. 187–197. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2017_21\(2\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2017_21(2)_19).
11. **Пустовіт, Г. П.** Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах / Г. П. Пустовіт ; АПН України, Ін-т пробл. виховання. – Київ ; Луганськ : Альма-матер, 2004. – 540 с. – Бібліогр.: 395 назв.
12. **Танська, Л. В.** Роль природи у вихованні дітей у педагогічних ідеях В. О. Сухомлинського / Танська Л. В. // Тавр. вісн. освіти. – 2019. – № 1. – С. 5–10.
13. **Черновол, Н.** Становлення екологічної компетентності (світова освітянська практика) / Надія Черновол // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2012. – № 3. – С. 191–199. – Бібліогр.: 16 назв.
14. **Юрченко, Л. І.** Екологічна культура як системотворчий чинник екологічної безпеки : автореф. дис... канд. філос. наук : 09.00.10 / Юрченко Любов Іванівна ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2009. – 31 с.

Розділ 2. Еколого-просвітницька діяльність бібліотеки

15. Актуальні проблеми екологічного інформування громадськості у роботі бібліотек : матеріали Всеукр. конф. для працівників б-к, 24–25 берез. 2004 р., м. Чернігів / Всеукр. екол. ліга. – Київ : Всеукр. екол. ліга, 2005. – 160 с.

16. Борзенко, Н. Роль бібліотек у формуванні екологічного світогляду та активної життєвої позиції молоді / Н. Борзенко // Бібл. планета. – 2017. – № 2. – С. 20–22.

У статті, на основі даних обласного соціологічного дослідження „Проблеми екології та роль бібліотек у формуванні екологічного світогляду молоді”, що було проведено на базі Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва у 2016 р., проаналізовано ставлення молодих людей до проблем екології, визначено рівень їх екологічної грамотності та поінформованості про екологічні проблеми регіону. Кінцевим результатом дослідження стало вироблення рекомендацій щодо покращення роботи книгозбірень області з екологічного виховання користувачів.

17. Гніпа, Н. М. Еколого-просвітницька діяльність шкільної бібліотеки / Н. М. Гніпа // Шкіль. бібліотекар. – 2020. – № 2. – С. 9–11.

18. Екологія. Діти. Книга. : (кращі проекти екол.-прав. просвітництва серед користувачів-дітей, представлені на обл. конкурс-огляд район. та міських б-к для дітей). Вип. 1 / Полтав. обл. б-ка для дітей ім. Панаса Мирного ; [уклад. О. М. Тарасенко]. – Полтава : [б. в.], 2012. – 101 с. – Текст видання представлено також в інтернеті: http://odb.poltava.ua/pdf/EKOLOG%D0%86Ja_D%D0%86TI_KNIGA.pdf.

19. Екологія. Діти. Книга. : (кращі проекти екол.-прав. просвітництва серед користувачів-дітей, представлені на обл. конкурс-огляд район. та міських б-к для дітей). Вип. 2 / Полтав. обл. б-ка для дітей ім. Панаса Мирного ; [уклад. О. М. Тарасенко]. – Полтава : [б. в.], 2012. – 70 с. – Текст видання представлено також в інтернеті: http://www.odb.poltava.ua/pdf/EKOLOG%D0%86Ja_D%D0%86TI_KNIGA_v2.pdf.

20. Екологія. Діти. Книга. : (кращі проекти екол.-прав. просвітництва серед користувачів-дітей, представлені на обл. конкурс-огляд район. та міських б-к для дітей). Вип. 3 / Полтав. обл. б-ка для дітей ім. Панаса Мирного ; [уклад. О. М. Тарасенко]. – Полтава : [б. в.], 2012. – 66 с. – Текст видання представлено також в інтернеті: http://www.odb.poltava.ua/pdf/EKOLOG%D0%86Ja_D%D0%86TI_KNIGA_v3.pdf.

21. Екологоорієнтовна діяльність дитячих бібліотек (в рамках Року фізичного здоров'я та екології) : консультація / Нац. б-ка України для дітей ; [матеріал підгот. Ю. В. Осадча]. – Київ : [Нац. б-ка України для дітей], 2013. – 20 с. – Додаток: Екол. календар : с. 18–19. – Текст видання представлено також в інтернеті: <http://www.chl.kiev.ua/mbm/Book/View/107#page/1/mode/2up>.

22. Еколого-просвітницька діяльність бібліотек Кіровоградщини : бібліогр. покажч. / Комун. закл. „Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського” ; уклад. Івахнюк Н. Г., ред. Козлова В. А. – Кропивницький : [б. в.], 2017. –16 с. – Текст видання представлено також в інтернеті: <http://library.kr.ua/bibliograph/ekolohpokazhchuk.pdf>.

Бібліографічний покажчик містить матеріали щодо еколого-просвітницької діяльності бібліотек Кіровоградщини за 2006–2016 роки.

23. Жакоміна, О. В. Екологічне виховання молодших школярів у позакласній роботі / Жакоміна О. В. // Тавр. вісн. освіти. – 2019. – № 2. – С. 235–240. – Бібліогр.: 5 назв.

24. Жосан, О. Е. Шкільний екологічний клуб у системі виховної роботи / О. Е. Жосан // Вихов. робота в шк. – 2010. – № 2. – С. 10–16.

25. Земсков, А. И. Библиотеки и экология / А. И. Земсков // Науч. и техн. б-ки. – 2012. – № 6. – С. 40–46.

Огляд виступів, представлених на сесії „Стійкі інновації та екологічна інформація для всіх” 77-ї Генеральної конференції ІФЛА (13–18 серпня 2011 р., Сан-Хуан, Пуерто-Ріко).

26. Зніщенко, М. П. „Історичний лікбез”, „Екологічний портал” як складова змісту бібліотечної роботи з дітьми Київської обласної бібліотеки для дітей на сучасному етапі / Микола Павлович Зніщенко // Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, Київ, 30 листоп. 2018 р. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка. – Київ : Видавн. центр КНУКіМ, 2018. – С. 37–41. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Biblioteka-mistse-traditsiy.pdf>.

Про заходи з екологічного виховання та формування історичних знань у користувачів спеціалізованих бібліотек для дітей Київщини, а також вихователів, педагогів, батьків дітей області.

27. Касаткіна, Т. Екологічне інформування користувачів як важливий суспільно значущий напрям інформаційної діяльності бібліотек / Тетяна Касаткіна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2011. – Вип. 32. – С. 385–389. – Бібліогр.: с. 389.

28. Когут, В. О. Шкільна бібліотека як осередок краєзнавчого та екологічного виховання / В. О. Когут // Шкіл. б-ка плюс. – 2008. – Листоп. (№ 21/22). – С. 26–28. – Бібліогр.: с. 28.

29. Когут, В. О. Щоб не замулювались джерела пам'яті: шкільна бібліотека як осередок краєзнавчого та екологічного виховання : [досвід роботи б-ки Тернівської ЗОШ І–ІІІ ст.] / В. О. Когут // Пед. вісн. – Кіровоград, 2014. – № 1/2. – С. 127–129. – Текст статті представлено також в інтернеті: http://koippo.in.ua/arhiv/druk/pv_2014_29-30.pdf.

30. Листовская, Э. И. Интегрированная деятельность учителя биологии и библиотекаря в экологическом воспитании учащихся / Э. И. Листовская, В. И. Дерягина // Шкіл. бібліотекар. – 2014. – № 7 (лип.). – С. 5–10.

31. Львовский стиль : прогр. для юных экологов и краеведов // Библ. дело. – 2013. – № 9. – С. 34–36.

Екскурсія бібліотеками Централізованої бібліотечної системи для дітей м. Львова, ознайомлення з екологічними та краєзнавчими програмами.

32. Маленко, Я. Розвиток бібліотечних баз екологічної інформації як ресурс стратегічних комунікацій / Яна Маленко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського [та ін.]. – Київ : [б. в.], 2019. – Вип. 52: Розвиток соціально-інформаційних комунікацій в умовах інформатизації. – С. 153–161. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npbuimviv_2019_52_13.

- 33. Освітнянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій : метод. рек. / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт.-упоряд.: Глазунова С. М., Ніколаєнко Я. М., Сошинська Я. Є. ; наук. ред.: Добко Т. В., Пономаренко Л. О. ; літ. ред. Василенко Н. М.]. – Київ : [б. в.], 2019. – 71 с. – (Серія „На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек” ; вип. 22). – До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. – Текст видання представлено також в інтернеті: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Educational_Library_in_the_Socio-Cultural_Communications_2019.pdf.**
- 34. Отрошко, Т.** Серце Землі у наших долонях : [екол. освіта: із досвіду роботи б-ки-філії № 4 ЦБС для дітей м. Запоріжжя] / Тамара Отрошко // Світ дит. б-к. – 2012. – № 2. – С. 14–15. – Текст статті представлено також в інтернеті: http://www.chl.kiev.ua/svit_pdf/SDB-2012-2.pdf.
- 35. Презентація екологічних проєктів бібліотек [Електронний ресурс] :** [вебінар, 7.05.2020] / Благодійний фонд „Бібліотечна країна” // YouTube. – Електрон. зображув. дані. – [Б. м.], 2020. – 7 трав. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=XQG-hcO-TrE&feature=youtu.be&fbclid=IwAR2GMDysOA3PBuX1XNgYqxP0zbNat3SEKa6rg7D1c1KZrfv4NOLNwJyzBXY>, вільний (дата звернення: 8.05.2020). – Назва з екрана.
- 36. Проблеми екології і роль бібліотек в екологічному вихованні населення :** (огляд) / [Житомир.] обл. універс. наук. б-ка ім. О. Ольжича, Наук.-метод. від. ; [уклад. О. В. Костюченко]. – Житомир : [б. в.], 2016. – 29 с. – Текст видання представлено також в інтернеті: http://www.lib.zt.ua/sites/default/files/publication/Проблеми_екології%2C_вип.2_0.pdf.
- 37. Ракуленко, Н.** Екопросвіта для кожного / Наталія Ракуленко // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2020. – № 2. – С. 21–24.
- Стаття знайомить із досвідом роботи Орхуського центру екологічної інформації, що діє при відділі документів з економічних, технічних та природничих наук Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського у м. Кропивницькому. Робота центру допомогла налагодити міцні партнерські стосунки з різними установами та підприємствами, підсилила роль бібліотеки та згуртувала громаду міста навколо розв'язання екологічних проблем регіону.*
- 38. Романченко, І. Г.** Діяльність бібліотек по формуванню екологічної культури дітей (друга половина ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / Романченко Інна Григорівна ; [наук. кер. Т. В. Новальська] ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2006. – 19 с.
- 39. Романченко, І.** Роль книги у вихованні екологічної культури у дітей раннього віку / І. Романченко // Бібл. планета. – 2005. – № 1. – С. 29–31. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2005_1_13.
- 40. Руденко, Т. Д.** Екологічна освіта та виховання: інформаційна діяльність бібліотек : [досвід роботи бібліотекаря гімназії № 9 м. Кропивницького] / Т. Д. Руденко // Шкіл. бібліотекар. – 2015. – № 11 (листоп.). – С. 4–8. – Бібліогр.: 11 назв.

41. Ружанська, Т. В. Творча співпраця шкільного колективу та шкільної бібліотеки у процесі формування ціннісного ставлення учнів до природи у контексті громадянського виховання / Тетяна Ружанська // Шкіл. б-ка плюс. – 2016. – Серп. (№ 15/16). – С. 20–23.

42. Сахавирта, Х. Показывая „зелёный путь”... Опыт библиотеки района Валлила города Хельсинки / Харри Сахавирта // Науч. техн. б-ки. – 2012. – № 6. – С. 54–59.

Доповідь на сесії „Стійкі інновації та екологічна інформація для всіх” 77-ї Генеральної конференції ІФЛА (13–18 серпня, 2011 р., Сан-Хуан, Пуерто-Ріко). Представлено екологічну програму бібліотеки, розказано про те, що означає „показувати зелений шлях”.

43. Шкільна бібліотека і екологічна просвіта [Електронний ресурс] : огляд-презентація / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського, від. наук.-метод., соціокультур. та міжнар. діяльності ; [підгот. Алла Іванівна Рубан]. – Мультимед. дані. – Київ, 2020. – 52 слайди. – Режим доступу: https://docs.google.com/presentation/d/e/2PACX-1vQQt7b7ef_vLAPog4GNCBAmp2yAaJAuhUPY0a_ze1gLNokoZ58B8IW_cYh5hDcFgRPi8f-SRp1dlBIL/pub?start=true&loop=false&delayms=5000#slide=id.g77771da6dd_0_46, вільний (дата звернення: 18.06.2020). – Назва з екрана.

44. Шкільні бібліотекарі: творчий потенціал : метод. посіб. з досвіду роботи шкіль. бібліотекарів обл. / Кіровоград. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. В. Сухомлинського ; [уклад.: Дяченко Н. І. та ін.]. – Кіровоград : [Б. в.], 2008. – 60 с. – Бібліогр.: с. 57.

У посібнику серед іншого мова йде про екологічне виховання в шкільних бібліотеках.

Розділ 3. Сценарії масових заходів з екологічного виховання

45. Беспалько, Н. „Планета захворіла” : (ус. екол. журн. у 4 кл.) / Наталія Беспалько // Початк. шк. – 2019. – № 11. – С. 40–43.

46. Гаврись, О. „Зупинимо сміттєву повинь” : вихов. захід з учнями ст. кл. / Ольга Гаврись // Шкіл. б-ка плюс. – 2014. – Квіт. (№ 7/8). – С. 9–13.

47. Гриценко, В. В. Екологічна вистава „Дванадцять місяців” : [сценарій] / В. В. Гриценко, С. О. Задорожня // Мистецтво в шк.: музика, образотворче мистецтво, худож. культура. – 2019. – № 6. – С. 24–27.

48. Гриценко, В. В. Екологічна вистава „Царівна Несміяна” : [сценарій] / В. В. Гриценко, С. О. Задорожня // Мистецтво в шк.: музика, образотворче мистецтво, худож. культура. – 2019. – № 7. – С. 36–39.

49. Давайте делать нашу землю краше : (сценарій родит. собрания) // Шкіл. б-ка плюс. – 2011. – Трав. (№ 10). – С. 10–14. – Бібліогр.: 6 назв.

Подано сценарій батьківських зборів, метою яких є підвищення екологічної грамотності батьків та дітей.

50. Збережемо дивосвіт Землі [Електронний ресурс] : метод. рек. з питань екол. виховання / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц.

облдержадмін., Хмельниц. обл. б-ка для дітей ім. Т. Г. Шевченка ; матеріал підгот. Цегельник О. М. – Електрон. дані. – Хмельницький, 2016. – Режим доступу: https://odb.km.ua/?dep=38&w=show_dpage&dep_up=615&dep_cur=616&dpage_id=251, вільний (дата звернення: 11.04.2020). – Назва з екрану.

- 51. Іщенко, Т.** Збережемо природу рідного краю : екол. година / Тетяна Іщенко // Початк. шк. – 2011. – № 3. – С. 18–20.
- 52. Лупіцька, В. М.** Горнися до природи, не матимеш пригоди... : з досвіду роботи з екол. виховання дит. б-к Харківщини / В. М. Лупіцька, Л. А. Коваль // Шкіл. б-ка. – 2013. – № 7/8. – С. 34–39.
Добірка сценаріїв конкурсів, турнірів, вікторин з екологічного виховання.
- 53. Мурга, С. О.** „Кінець світу: чи збудуться пророцтва?“ : (екофорум для 8-х кл.) / С. О. Мурга, В. В. Соколовська // Шкіл. бібліотекар. – 2015. – № 12 (груд.). – С. 15–23. – Бібліогр.: 22 назви.
- 54. Природа глазами души :** [метод. пособие] / Луган. обл. б-ка для юношества ; [сост.: Л. А. Комаренко, Ю. А. Кононенко]. – Луганск : [б. и.], 2005. – 88 с. – Библиогр.: с. 82–86. – Текст видання представлено також в інтернеті: <https://refdb.ru/look/1784285-pall.html>.
- 55. Природи щедрий дивосвіт :** метод. поради бібліотекарям з орг. заходів екол. тематики до Міжнар. року охорони здоров'я рослин / Упр. культури Сум. облдержадмін., КЗ Сум. облради „Сумська обласна бібліотека для дітей“ ; [склала Бурятова Т. І.]. – Суми : [б. в.], 2019. – 26 с. – Текст видання представлено також в інтернеті: <https://drive.google.com/file/d/11NtWSsAZX7G8v3U06R7niYPfkAQ0GXUq/view>.
- 56. Ридош, Л. В.** Виступ екологічної агітбригади „Лісівник“ : [сценарій екол. заходу] / Л. В. Ридош, О. М. Бунчук // Географія. – 2018. – № 21/22. – С. 69–71.
- 57. Руденко, Т. Д.** Людство й довкілля : вихов. захід до Дня Землі для учнів 9 кл. / Т. Д. Руденко // Шкіл. б-ка плюс. – 2014. – Квіт. (№ 7/8). – С. 17–19. – Бібліогр.: 6 назв.
- 58. Савченко, Л. І.** „Сміття в місті: невихованість чи безгосподарність“ : (ток-шоу) / Л. І. Савченко // Шкіл. бібліотекар. – 2016. – № 3 (берез.). – С. 39–43.
- 59. Сценарії виховних заходів, уроків, тренінгів :** [бібліогр. список] : додаток // Освітнянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій : метод. рек. / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт.-упоряд.: Глазунова С. М., Ніколаєнко Я. М., Сошинська Я. Є.]. – Київ, 2019. – С. 61–71. – Сценарії з екологічного виховання: с. 67–70. – Текст представлено також в інтернеті: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Educational_Library_in_the_Socio-Cultural_Communications_2019.pdf.
- 60. Ткаченко, Т. В.** День води : [сценарій екол. заходу] / Т. В. Ткаченко // Географія. – 2019. – № 5/6. – С. 64–71. – Бібліогр.: 14 назв.
- 61. Тростенюк, А. І.** Душа природи – душа добра : [бібл. урок] / А. І. Тростенюк // Шкіл. бібліотекар. – 2014. – № 4 (квіт.). – С. 5–8.

Розділ 4. Екологічний дизайн в організації бібліотечного простору

- 62. Вернер, К. У.** Бібліотеки стають зеленими. Пам'ятка будівельника екологічної бібліотеки [Електронний ресурс] / Клаус Ульріх Вернер // Читай у бібліотеці : проект Укр. бібл. асоц. / Укр. бібл. асоц. – Електрон. дані. – Київ, [2017?]. – Режим доступу: <https://anyformatread.org/chitaj-u-bibliotetsi/item/1088-biblioteku-staiut-zelenymy-pam-iatka-budivelnyka-ekolohichnoi-biblioteku>, вільний (дата звернення: 15. 04.20). – Назва з екрану.
- 63. Збереження бібліотечних і архівних фондів у несприятливих екологічних умовах :** інструкт.-метод. рек. / А. Г. Бровкін, Л. М. Волосатих [та ін.] ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2005. – 33 с. – Бібліогр.: с. 18–19.
- 64. „Зелёный” офіс – здоровый офіс:** реально ли это для украинских компаний [Электронный ресурс] // ЭкоТехника : [сайт]. – Электрон. данные. – [Київ], 2016. – 11 янв. – Режим доступу: <https://ecotechnica.com.ua/stati/630-zelenyj-ofis-zdorovyj-ofis-realno-li-eto-dlya-ukrainskikh-kompanij-video.html>, вільний (дата звернення: 15. 04.20). – Назва з екрану.
- 65. Кобець, Г.** Жити в стилі „еко” вчить бібліотека на Пріорці в Києві / Ганна Кобець // Уряд. кур'єр. – 2019. – 16 верес. – Текст статті представлено також в інтернеті: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/zhiti-v-stili-eko-vchit-biblioteka-na-priorci-v-ki/>, <https://livelibrary.com.ua/green-library/>.
- Про створений екопростір у дитячій бібліотеці на Пріорці в Оболонському р-ні м. Києва.*
- 66. Русакова, Л.** Еко-проект Львівської обласної бібліотеки для дітей – у п'ятірці найкращих конкурсу від ІФЛА „Зелена бібліотека 2017” IFLA Green Library Award / Лілія Русакова // Шкіл. б-ка плюс. – 2017. – Верес. (№ 17/18). – С. 25–26. – Текст статті представлено також в інтернеті: <https://ula.org.ua/en/news-2/3766-eko-proekt-lvivskoi-oblasnoi-biblioteku-dlia-ditei-u-p-iatirts-naikrashchikh-konkursu-vid-ifla-zelena-biblioteka-2017-ifla-green-library-award>.